

№ 02 (775)
Студзень 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ Ініцыятыва: ствараецца кніга пра вадзяныя млыны – **стар. 2**

☞ Творцы: школьнікі пішуць пра Коласуў Дом – **стар. 3**

☞ Новая рубрыка: імя як помнік – **стар. 5**

«Святое Кішчэнне ваду ксціла, ваду ксціла, свет ачысціла і ваду наверх пусціла»

TUT.BY

У Беларускам фондзе культуры

☼Прынята рашэнне аб удзеле БФК у XXVII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, што пройдзе з 5 да 9 лютага. У рамках кірмашу плануецца прадставіць «Краязнаўчую газету» і найлепшыя выданні краязнаўцаў краіны. **13 студзеня** адбылося абмеркаванне ўдзелу БФК у кніжнай выстаўцы. Сваімі ідэямі падзяліліся старшыня БФК Тадэуш Стружэцкі, намеснік старшыні фонду Анатоль Бутэвіч, галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты» Уладзімір Гілеп ды інш.

☼**3 студзеня** адбыўся прыём новых сяброў БФК. Імі сталі Уладзімір Нагін і Таццяна Банькоўская. Таццяна летась перамагла ў конкурсе «Місіс Беларусь» і брала ўдзел у конкурсе «Місіс свету» ў амерыканскім Лас-Вегасе.

Шчыра вітаем новых сяброў БФК і жадаем ім шчаслівага новага года.

T. Банькоўская

На тым тыдні...

☼У мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» **8 студзеня** адбылося адкрыццё выстаўкі «Впечатление» вучняў мастацкай студыі Цэнтра развіцця «Ступени». Удзельнікі прадставілі свае працы і творчыя кампазіцыі, у якіх бачныя ўнікальнасць і крэатыўнасць. Акрамя таго запланаваны майстар-класы па «хуткай тэхніцы» мастыхінам ды інш. З 8 па 18 студзеня наведнікі маглі прагаласаваць за ўпадабаную працу.

☼**9 студзеня** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылося адкрыццё выстаўкі мастацкіх працаў навучэнцаў арт-цэнтра «Вулей» паводле творчасці Максіма Багдановіча «Дзіцячыя краскі ў вянок паэту».

Пры Цэнтры творчасці дзяцей і моладзі імя Хаіма Суціна (г.п. Смілавічы) створаны Арт-цэнтр «Вулей», мэтай якога з'яўляецца развіццё здольнасцяў дзяцей, пашырэнне іх мастацкага кругагляду, выхаванне ўмення бачыць твор, ацаніць яго, атрымліваць асалоду ад мастацтва ў самых розных яго формах. Навучэнцы па навучальнай праграме, распрацаванай Нацыянальным

мастацкім музеем Рэспублікі Беларусь, наведваюць музеі. Пад час экскурсіі ў Літаратурны музей Максіма Багдановіча ўзнікла ідэя стварыць новы мастацкі праект: ілюстраваць творы беларускіх пісьмнікаў і распачаць яго менавіта з вершаў М. Багдановіча. Прадстаўленыя ілюстрацыі вучняў Арт-цэнтра «Вулей» да адзінага прыжыццёвага зборніка вершаў Максіма Багдановіча «Вянок».

☼**9 студзеня** мастацкая галерэя «Універсітэт культуры» і літаратурная гасцёўня газеты «Воскресение» запрасілі на ўжо традыцыйны канцэрт «Свет Рождества», прымеркаваны да Хрыстовых Народзінаў. Гучалі вершы, прысвечаныя святу, у выкананні народнай артысткі Рэспублікі Беларусь Марыі Захарэвіч, заслужанай артысткі Беларусі Ірыны Нарбекавай, артысткі тэатра і кіно Алены Шабад. Дуэт Таццяны Ячнай і Алеся Чумакова выканаў традыцыйныя спевы розных народаў, прысвечаныя святу, сярод іншых цікавостак сустрачы варта назваць выступленне маленькай «зорачкі» – спявачкі і флейтысткі Марыяны Бабіч.

Сябры! Не забывайцеся падпісвацца на «Краязнаўчую газету». Гэта можна зрабіць да 25 чысла любога месяца. Кожны падпісчык – голас у падтрымку краязнаўства. Будзьма разам!

Краязнаўцы! Ёсць загадка!

Укладаю кнігу пра вадзяныя млыны

Паважаныя чытачы, краязнаўцы, этнографы і гісторыкі, звяртаюся да Вас з прапановай даслаць у рэдакцыю «Краязнаўчай газеты» артыкулы ці аповеды з успамінамі пра вадзяныя млыны ў Беларусі.

Дасылайце любыя дакладныя звесткі (пачынайце ад гадоў пабудовы і дзе, на якой рацэ ці возеры, знаходзіцца або знаходзіўся, хто будаваў, хто быў гаспадаром, што выраблялі на млыне: збожжа малолі ці дошкі пілавалі, воўну часалі і г.д.). Можна, якія цікавыя выпадкі адбываліся на млыне, альбо засталіся дакументы па ім.

Вашая інфармацыя будзе ўключаная ў кнігу «Вадзяныя млыны ў Беларусі», якую я рыхтую да выдання. Самыя цікавыя артыкулы будуць надрукаваныя пад Вашым прозвішчам у кнізе і ў «Краязнаўчай газеце».

Францішак ЖЫЛКА

На здымку: вадзяны млын у Жодзішках Смалецкага раёна, адноўлены сіламі аўтара звароту

Рэдкалегія і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра ўдзячна нашым чытачам і аўтарам за ўвагу да нашых выданняў. Але, на жаль, часам бываюць прыкрыя выпадкі, што ўскладняюць падрыхтоўку артыкулаў ды ілюстрацыяў да друку. На гэта і хочацца звярнуць увагу сяброў.

Тэкст. Артыкул або нататка павінны быць набраныя ў тэкставым рэдактары Microsoft Word, захаваныя ў фармаце .rtf, як варыянт – .doc, але не .docx (на жаль, гэты фармат на сёння дае найбольшую колькасць памылак з-за збою). Як варыянт, могуць быць і іншыя тэкставыя рэдактары (да прыкладу, бясплатныя AbiWord або OpenOffice ды падобныя), але абавязкова ўмова — захоўваць у фармаце .rtf. Шрыфт (гарнітура, памер, іншыя параметры, а таксама абзацныя водступы) можа быць абраны самастойна (мы прапануем Arial, 13 пунктаў, паўтара інтэрвала, водступ 1,25 см).

Пазначайце па магчымасці поўнаасцю імяны і прозвішчы асобаў, згаданых у тэксце, расшыфруйце ініцыялы аўтара артыкула, а таксама абрэвіятуры і скарачэнні. Звяртаем таксама ўвагу, што неабходна дасылаць канчатковую версію артыкула, па магчымасці не дадаваць да яго паазней звесткі, факты, удакладненні, новы варыянт дасланага раней, каб у канчатковай публікацыі не ўзрадвалася тэхнічная памылка з-за падрыхтоўкі і ўнясення сказа, абзаца і да т.п. Як варыянт, газета можа пазней вярнуцца да надрукаванага і змясціць артыкул ці нататку ў працяг тэмы.

Газета друкуе матэрыялы на беларускай мове; рэдакцыя перакладае тэксты ў скрайніх выпадках, загадзя агавораныя пры сустрэчы, па тэлефоне або праз электронную пошту.

Ілюстрацыі. Малюнкi, рысункi, фотаздымкi павiнны быць захаваныя ў фармаце .jpg (.jpeg) або .tiff. Пажадана 300 кропак на цэлю (dpi), дапускаецца не меней за 1024 пікселяў па большым баку ці памерам не менш за 500 кілабайт. Ілюстрацыі не трэба ўстаўляць у тэкставы дакумент, а прымацоўваць асобна або архіваваць некалькі фота (малюнкаў) і прымацоўваць да пісьма архіў. Не забывайцеся пазначыць, на якой ілюстрацыі хто або што адлюстраваны. Калі ёсць магчымасць, пазначайце аўтарства здымка або малюнка, рысунка (або крыніцу іх паходжання).

Што ж да фота на паперы, то не дасылайце, калі ласка, ксеракопіі ілюстрацыяў. Просім сяброў звярнуць увагу на гэтыя просьбы і рэкамендацыі пры супрацоўніцтве з рэдакцыяй «Краязнаўчай газеты». Спадзяемся, нашыя стасункі будуць плённыя і зычлівыя.

Будзем разам рабіць нашу з вамі «Краязнаўчую газету»!

Рукапісы Казіміра Малевіча вярнуліся з Амстэрдама

У гісторыі Беларусі няма знакамітых імянаў людзей, якія не толькі фармавалі нацыянальную ідэнтычнасць, але і ўслаўлялі свой край ва ўсім свеце.

Але гэтак жа прыдумаў гісторыя, што часта на радзіме нашых славынасцаў і геныяў няма ніводнага гістарычнага дакумента, матэрыяльнай каштоўнасці, нават – ніводнае старонкі рукапісаў ці дзённікаў гэтых выдатных людзей.

Такая ж сітуацыя і з спадчынаю вялікага нацыянальнага жывапісца і філосафа Казіміра Малевіча. Няма ні старонкі рукапісу, ні малюнка, ні карціны на нашай шматпакутнай зямлі, якая цяпер паў у Першую сусветную вайну. Пад час яе К. Малевіч служыў тут радавым інтэнданцкага палка, што кватараваў непадалёк Сморгоні, Шаркаўшчыны, Паставаў. І цяпер усё за мяжою. Верагодна, мы і самі не надта задумваліся над тым і рупіліся.

Некалькі гадоў таму на «большыным» рынку ў Амстэрдаме сям'я прафесара Ігара Аляксандравіча Ма-

левіча выпадкова пабачыла ў букініста некалькі старонак, напісаных вельмі знаёмым почыркам. Гэта аказалася святлакопіямі рукапісаў артыкулаў мастака К. Малевіча. Пасля няпростых перамоваў на сумесі нямецкай і англійскай моваў (букініст размаўляў толькі па-голандску) на наступны дзень увесь пакет рукапісаў быў у яго паспяхова выкуплены.

А пры канцы 2019 года сям'я І. Малевіча перадала ў дарунак Віцебскаму музею сучаснага мастацтва

150 старонак рукапісных навуковых працаў, артыкулаў, лістоў і нататак К. Малевіча. Сярод іх надзвычай цікавыя «Маніфест супрематызма», артыкулы «Супрематизм», «Первой формой супрематического начала явилась черная плоскость», «Архитектура как пощечина бетоно-железу» ды шэраг іншых цікавых матэрыялаў.

Уласная інфармацыя

На здымку: прафесар Ігар Малевіч у экспазіцыі, прысвечанай мастаку, перадае дырэктару музея Андрэю Духоўнікаву пакет копіяў рукапісаў

Гісторык з Дамамерак

Пры канцы мінулага года ў Музеі бітвы за Дняпро (г. Лоеў) адкрылі выставку з архіўных фондаў музея «Іларыён Ігнаценка. 100 гадоў у гісторыі». Яна прымеркаваная да 100-годдзя з дня нараджэння нашага земляка – навукоўцы, акадэміка НАН Беларусі. Больш чым 50 гадоў Іларыён Мяфодзевіч прысвяціў гістарычнай навуцы.

Нарадзіўся будучы навуковец у сельскай сям'і з шасці чалавек у вёсцы Дамамеркі (цяпер – в. Дзімамеркі Лоеўскага раёна). У 1939 г. пасля навучання ў Клімавіцкім сельскагаспадарчым тэхнікуме быў накіраваны на працу ў Хабараўскі край, адкуль быў прызваны на службу ў ваена-марскі флот (служыў да 1947 г.). У паваненныя гады працаваў на партыйнай рабоце, па сканчэнні пракурорскіх курсаў у Ленінградзе быў пракурорам Гомяля. Потым паступіў у Гомяльскі педагагічны інстытут, пасля ў аспірантуру БДУ, абараніў кандыдацкую дысертацию.

Сумяшчаў выкладчыцкую дзейнасць з навукова-даследчай, за 10 гадоў

прывесчаныя гісторыі Беларусі, Вялікай Айчыннай вайне ды інш. Усяго спадчына навукоўцы налічвае звыш 200 навуковых працаў, у т.л. 9 манаграфіяў, з іх толькі 2 у суаўтарстве.

У падрыхтоўцы біяграфічнай выставкі бралі ўдзел кіраўнікі і навуковыя супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі. Матэрыяламі і сямейнымі фотаздымкамі падзяліліся дачка навукоўцы Волга Іларыёнаўна, іншыя родзічы і знаёмыя.

Павадле інфармацыі Музея бітвы за Дняпро, г. Лоеў

падрыхтаваў доктарскую дысертацию. Прывасенне навуковай ступені доктара гістарычных навук, а потым і званне прафесара адкрылі Іларыёну Мяфодзевічу шлях да актыўнай навуковай і адміністрацыйнай дзейнасці. Ён працаваў дырэктарам Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, абіраўся на пасаду дырэктара Інстытута гісторыі АН БССР. І. Ігнаценка быў актыўным палітычным і грамадскім дзеячам, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. З удзелам Іларыёна Мяфодзевіча выйшлі фундаментальныя выданні,

Падарожнікі ў свет твораў Якуба Коласа

Напярэдадні новага года ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа гасцінна віталі фіналістаў рэспубліканскага конкурсу вучнёўскіх працаў «Віншую мой музей!», прысвечанага 60-гадоваму юбілею ўстановы, які быў урачыста адзначаны яшчэ 4 лістапада.

Конкурс праводзіўся з 16 верасня па 17 лістапада па дзвюх намінацыях: «Маё знаёмства з музеем» і «Маё знаёмства з Якубам Коласам». За гэты час ад школьнікаў сталіцы і з розных куткоў краіны музей атрымаў каля сотні ілюстраваных пісьмовых твораў па тэмах «Музейная казка», «Музей праз 20 гадоў», «Экспанат пад незвычайным ракурсам», «У Коласавым доме», «Якуб Колас і мая малая радзіма», «Падарожжа ў свет Коласавых твораў».

У працах вучні распавядалі пра сваё знаёмства з творчасцю Якуба Коласа і музеем-памятнікам, дзяліліся сваімі ўспамінамі і ўражаннямі.

Валерыя Жукавец з СШ № 3 г. Лепеля ў працы апісала,

як была на экскурсіі ў музей. Дар'я Лукашэнка з гімназіі № 16 г. Мінска творчы працу прысвяціла любімайму твору – паэме «Новая зямля». Лола Хакімі з Чашніцкай гімназіі ўсім парайла завітаць у музей Якуба Коласа. Арына Смарковіч з Аршанскага раёна падзялілася ўражаннямі ад вандровак. Вячаслаў Вяціцкі з Дзёркаўшчынскага дзіцячага сада – сярэдняй школы Глыбоцкага раёна ўгадаў, як бабуля Міхаліна ўпершыню пазнаёміла яго з паэмай «Новая зямля», калі яму было ўсяго тры гады, і параўнаў сваё дзяцінства з дзяцінствам Кастуса. Пра сваю радзіму – Віцебскі край – напісала Мілена Савіцкая з СШ № 46 г. Віцебска імя І.Х. Баграмяна. Ганна Ба-

быдава са СШ № 45 г. Віцебска бачыць у радках Якуба Коласа свой родны край. Яна піша: «Чалавек прывык жыць сярод цудаў і прывык не бачыць іх, чакаць чагосьці незвычайнага і не заўважаць простае характава прыроды». Вольга Борнік з Пліскага дзіцячага сада – сярэдняй школы Глыбоцкага раёна распавяла пра падарожжа ў бярозавы гай. Аляксандра Музік з Насовіцкай СШ Добрушкага раёна даслала свой верш «Шчасце музыкі».

Сярод аздобленых малюнкамі і фотаздымкамі вучнёўскіх вершаў, паэмаў, апаўданаў, казак журы абрала 12 найлепшых працаў, аўтараў якіх разам з бацькамі і настаўнікамі запрасілі ў музей.

Пераможцаў прывітаў дырэктар музея Аляксандр Храмы, які падзякаваў усім за ўдзел у конкурсе і прыезд у музей. Ён распавёў пра мэты конкурсу і адзначыў, што журы было вельмі складана вызначыць лепшыя працы, таму было вырашана адмовіцца ад прысуджэння першага, дру-

гога (і гэтак далей) месцаў, а ўзнагародзіць усіх фіналістаў. Дырэктар паведаміў таксама пра навацыі, што неўзабаве чакаюць наведнікаў музея. Цяпер распрацоўваецца праграма для смартфонаў, дзякуючы якой можна ўбачыць, як выглядала тэрыторыя сядзібы ў часы класіка, і паслухаць камментары яго сына Міхася Канстанцінавіча. Аляксандр Васільевіч звярнуўся да прысутных з просьбай накіроўваць свае прапановы па ўдасканаленні музейнай экспазіцыі і працы з наведнікамі, больш шчырна пашыраць стасункі з музеем. **(Ад рэдакцыі:** было б добра на месцы бярозы, пасаджанай некалі Якубам Коласам у гонар жонкі Марыі Дзмітрыеўны пасадзіць маладую бяропку.)

Пад дружнія апладысменты прысутных фіналісты атрымалі дыпламы і сувеніры (сертыфікаты на наведванне

музея, сувенірныя асадкі, паштоўкі і інш.), сфатаграфаваліся з Дзядулем Марозам і яго ўнучкай Снягуркай перад святочнай ялінкай. Затым шануюныя гасцей чакала культурная праграма – інтэрактыўны каляндны спектакль з конкурсамі, салодкімі прызамі і падарункамі, а таксама цікавая экскурсія па пакоях мемарыяльнага дома-музея.

Апрача згаданых пераможцаў дыпламы і прызы атрымалі таксама Святлана Прышчэпава з Калінаўскага дзіцячага сада – сярэдняй школы Дубровенскага раёна, Анастасія Шылец з Камарынскай СШ Брагінскага раёна і Аляксей Воўк з СШ № 19 г. Мінска. Тых, хто не змог прыехаць на ўзнагароджанне, атрымаюць дыпламы і сувеніры па пошце.

Намалі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

У 2020 годзе спаўняецца

(Падаецца ў зваротна-храналагічным парадку)

Віленская друкарня (пачатак 1520-х – 1525), першая ў ВКЛ і заснаваная Ф. Скарыны – 500 гадоў з часу заснавання.

Шклоў (1520), горад, цэнтр раёна Магілёўскай вобласці – 500 гадоў з часу першай згадкі ў дакументах.

Кавячынскі Мацей (1520-я – 1572), кнігавыдавец, адзін з заснавальнікаў Нясвіжскай друкарні, перакладчык, рэфармацыйны дзеяч – 500 гадоў з дня нараджэння.

Будны Сымон (каля 1530, Беластоцкае ваяв. – 1593), дзеяч беларускай культуры, мысліцель-гуманіст, філосаф, асветнік, рэлігійны рэфарматар, філолаг, паэт – 490 гадоў з дня нараджэння.

Волян (Волян) Андрэй (пасля 1530 – 1610), палітычны дзеяч, філосаф, правазнаўца, ідэолаг рэфармацыйнага руху ў Беларусі і Літве – 490 гадоў з дня нараджэння.

Дарагастайскі Мікалай Мікалаевіч (каля 1530 – 1597), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ, адзін з рэдактараў Статута ВКЛ 1566 г.,

удзельнік падрыхтоўкі Люблінскай уніі 1569 г. і абароны Полацка ў Інфлянцкую вайну 1558–1582 гг. – 490 гадоў з дня нараджэння.

Кахановскі Ян (1530 – 1584), польскі паэт эпохі Адраджэння, жыццё і творчасць якога звязаныя з Беларуссю, – 490 гадоў з дня нараджэння.

Кміта-Чарнабыльскі Філон Сямёнавіч (каля 1530 – 1587), ваенны і палітычны дзеяч ВКЛ, аўтар эпістальярных твораў, якія з'яўляюцца помнікам старажытнабеларускай літаратуры, – 490 гадоў з дня нараджэння.

Ланчыцкі Даніэль (Даніэль з Ланчыцы; каля 1530 – каля 1600), друкар (Нясвіж, Заслаўе, Вільня), які выдаў «Новы Завет» (1564, 1570), «Катэхізіс» С. Буднага (1564) і інш. значныя выданні – 490 гадоў з дня нараджэння.

Цяпінскі (Амельяновіч) Васіль Мікалаевіч (1530-я ці пач. 1540-х, Чашніцкі р-н) – 1599 ці 1600), гуманіст-асветнік, пісьменнік, кнігавыдавец, прадаўжальнік гуманістычных

і культурна-асветніцкіх традыцый Ф. Скарыны – 490 гадоў з дня нараджэння.

Нікіфар Парасхес-Кангакузен (1540-я гг. – 1599), архідыякан, старшыня Брэсцкага царкоўнага сабора 1596 г., святы Беларускай Праваслаўнай Царквы – 480 гадоў з дня нараджэння.

Брэсцкая друкарня (1550-я – 1570), першая на тэрыторыі сучаснай Беларусі – 470 гадоў з пачатку дзейнасці.

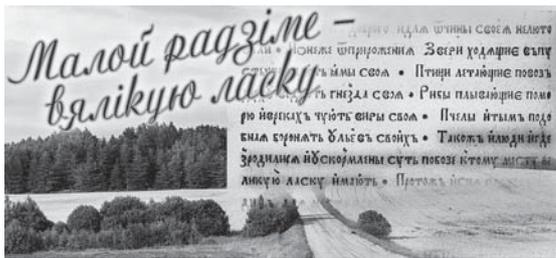
Зізані (Тустановіч) Лаўрэнці Іванавіч (сапр., верагодна, Куколь; 1550 – 1560-я гг. – каля 1634), беларускі і ўкраінскі педагог, паэт, мовазнаўца, перакладчык, царкоўны дзеяч – 470 гадоў з дня нараджэння.

Рымша Андрэй (каля 1550, Баранавіцкі р-н – пасля 1599), паэт, заснавальнік панегірычнай паэзіі ў старажытнай беларускай літаратуры – 470 гадоў з дня нараджэння.

Кіраўскі (Качарычы; 1560), горад, цэнтр раёна Магілёўскай вобласці – 460 гадоў з часу першых звестак.

Ян Ліцыйні Намыслоўскі (пачатак 1560-х – паміж 1633 – 1636), мысліцель-гуманіст, пісьменнік, педагог – 460 гадоў з дня нараджэння.

(Працяг будзе)

Адзін з кураных могільнікаў у наваколлі в. Васількова

(Заканчэнне. Пачатак у № 1)

Старажытная вёска Васількова вядомая з XVI ст. у складзе Рэчыцкага павета Мінскага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага. Першае ўпамінанне адносіцца да 1523 г. За 1 км на ўсход ад вёскі знаходзіцца курганныя могільнікі, дзе захаваліся 19 насыпаў. Але іх было значна больш, бо шмат было зруйнавана і ператворана ў поле, якое і цяпер называецца Курганнем.

Ніхто не ведае, калі і чаму яны з'явіліся. Але іх шмат вакол вёсак маёнтка Горваль. Можна, гэта сляды мілаградскай ці зарубінецкай культуры? Сучаснікі спрабавалі раскапаць насыпы бульдозерам у пошуках багаццяў, але не знайшлі ні золата, ні касцей, ні «зялеза», ні дрэва. Шукалі і металашукальнікам. Толькі ў адным з іх за вёскаю Дуброва адкапалі два іржавыя каваныя 20-сантыметровыя цвікі. І больш нічога. Тайна іх застаецца тайнаю.

На поўдзень за 1 км ад вёскі ёсць яшчэ і так званыя «сковарады» – старажытныя гарадзішчы. Паміж Васільковам, Крынкамі і Бабічамі іх налічваецца каля сямі. Гэта абкапаныя калісці глыбокімі равамі сярод непразглядных лясоў на ўзвышаных месцах паселішчы дыяметрам каля 50 – 100 метраў, празваныя людзьмі «Гарадзішча». Так гэты лес называецца і цяпер.

Дарэчы, суседняя вёска Елізаравічы, што за 2 км ад Васількова, таксама мае старадаўнія карані і ўпершыню ўпамінаецца ў XVI ст., знаходзілася ва ўладанні Патоцкіх, Масальскіх, Адамовіча. У 1795 г. налічвала 11 двароў, у 1850-м – 13 двароў з 66-ю жыхарамі, у 1897-м – 19 двароў з 101-м жыхаром. Хоць вёска і не ўваходзіла ў склад Горвальскага маёнтка, але блізкасць яе да Васількова і цесныя гістарычныя сувязі паміж імі дазваляюць мне гаварыць і пра яе.

Што ж вабіла людзей у гэтыя мясціны, дзе прывольна адчувалі сябе векавыя дубы ды хвой, бярозы, вольхі, асіны, ясяні, клёны, грабы, вербы ды лозы? Гэта быў маяліўнічы край

лясоў, лугоў, зяроў, разнастайных птушак, ягадаў, пчолаў, грыбоў, арэхаў, вужоў і гадзюкаў, мошак, камароў, авадоў, сляпнёў і іншых тварэнняў прыроды, якая, здаецца, сама

паклапацілася аб бяспецы гэтага краю: паселішча з усіх бакоў абкружалася вадою. Сучасную вёску перасякае ручво, па якім і цяпер вясною цячэ вада. Старажыты сцвярджаюць, што гэта была невялікая рэчка з рыбаю, у т.л. і з уюнамі, якая ніколі не перасыхала. Цяпер яе называюць Раўчак. Празасы і балоты яна злівалася з рэчкаю Ведрыч. З супрацьлеглага боку вёска таксама па дузе агіналася вадою. Жыхары называюць былое рэчышча «Дуброўскі Лог» з-за назвы наступнай вёскі – Дуброва. Гэта любімае месца збору ягадаў і грыбоў.

Вёска Гавенавічы (з 15 лютага 1935 г. Валадарск) вядомая з XVIII ст. як сяло. Археолагамі выяўленыя гарадзішчы VII – III ст. да н.э., што за 2 км на поўдзень ад вёскі. Захаваліся і курганныя могільнікі з 70-і насыпаў, што гаворыць аб старажытным засяленні мясцовасці.

З 1850 г. уваходзіць у маёнтка Горваль. Па перапісе 1897 г. у вёсцы 390 жыхароў. Тут працавалі ваўначоска, школа грама-

ты, хлебазапасны магазін, карчма. Дзейнічала Гавенавіцкае сельскае таварыства, якое займалася гаспадарчымі, побытавымі і арганізацыйнымі пытаннямі: размеркаваннем зямлі, раскладаннем і збораннем падаткаў, сямейнымі раздзеламі і апекамі, выбарамі і г.д. Кіраваў таварыствам выбарны староста, які мог нават аштрафаваць селяніна ў памеры да 1 рубля.

Пасёлак Дабужа заснаваны ў другой палове XIX ст. перасяленцамі з суседніх вёсак. Размяшчаўся непадалёк ад Дзюрдзева. У 1897 г. у ім былі 2 двары з 11-ю жыхарамі. Побач знаходзіўся аднайменны фальварак.

Вёска Дзюрдзеў (з 1935 г. Камсамольск) вядомая з пачатку XIX ст. З 1850 г. знаходзілася ў складзе маёнтка Горваль. Згодна з перапісам 1897 г. у вёсцы дзейнічалі школа граматы, хлебазапасны магазін, крама, карчма. У 1850 г. налічвалася 43 двары, а па перапісе 1897-га – ужо 63 двары, 328 жыхароў. Побач з вёскаю знаходзіўся аднайменны фальварак. Дзюрдзеўскі фальварак – гэта

адасоблены панскі двор з гаспадарчымі пабудовамі. Да XV ст. фальваркі былі невялікіх памераў, а потым раслі за кошт сялянскіх, абшчынных і новых земляў. Прадукцыя фальварка была значна крыніцай прыбыткаў пана.

Непадалёк ад Дзюрдзева знаходзілася вёска Аколіца, вядомая з XIX ст. як паселішча ў Рэчыцкім павеце. У 1872 г. лічылася хутарам. У ім і ў вёсцы Кустаўніца пан Дзераноўскі меў 50 дзесяцінаў зямлі. Колькасць двароў і жыхароў гэтага часу невядомая.

Пасёлак Задзірэўка (з 1935 г. Кастрычнік) вядомы з пачатку XIX ст. У 1850 г. мелася 9 двароў. Уваходзіў у склад маёнтка Горваль. За 1 км ад пасёлка археолагі выявілі гарадзішча.

Вёска Крапіўня вядомая з XIX ст. За 2 км на паўночны ўсход ад вёскі археолагамі выяўлены курганныя могільнік з 25-і насыпаў. З 1850 г. уваходзіла ў склад Горвальскага маёнтка. З 1885-га ў вёсцы была паштова станцыя на 10 коней па трасце Якімава Слабада – Лоеў. Колькасць дамоў у 1850 г. – 4, а па перапісе 1897 г. – 8368-ю жыхарамі.

Святое (з 1934 г. Першамайск) – вёска, вядомая з XVIII ст. Уваходзіла ў склад маёнтка Горваль. У 1795 г. налічвала 32 двары, у 1850-м – 52 двары з 201-м жыхаром, а перапіс 1897 г. называе ўжо 68 двароў з 463-ма жыхарамі. У гэтым жа годзе ў вёсцы дзейнічалі школа граматы і крама. Пасля адмены прыгоннага права некаторыя землі непадалёк Васількова і Дубровы былі выкупленыя, і так утварыўся пасёлак Нова-Святое (Красная Лужка).

Рэшткі землянога рова вакол аднаго з гарадзішчэй в. Васількова

Назва «Святое» паходзіць хутчэй за ўсё ад аднайменнай назвы возера, якое знаходзіцца побач з вёскай. Гаварылі, што яно было надта глыбокім, і глыбіню яго так і не змоглі змераць у тры часы.

Вёска Сведскае вядомая з XVIII ст. Пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай ўвайшла ў склад Горвальскага маёнтка. У пачатку XIX ст. тут была пабудаваная праваслаўная капліца, а ў 1820-м – даволі вялікая драўляная Ільінская царква, дзе знаходзілася мясцовашанаваная ікона прарока Іллі. Сведскі царкоўны прыход быў даволі вялікіх памераў і ахопліваў амаль усе вёскі Горвальскага маёнтка. У 1885 г. тут было 40 двароў з 168-ю жыхарамі. Згодна з перапісам 1897 г. у вёсцы ўжо 57 двароў з 338-ю жыхарамі. Працавала царкоўна-прыходская школа, меўся хлебазапасны магазін. Вёска размяшчалася непадалёк Бярэзіны. Пасля адмены прыгоннага права некаторыя свядляне купілі землі каля вёскі Васількова, але капітальных будынкаў на іх не было. Займаліся земляроўствам ды касілі сена. Васількоўцы і цяпер памятаюць гэтае месца, называюць яго Сведлянскі лясок.

Вёска Стара-Краснае вядомая з XIX ст. За 1 км ад вёскі выяўлена гарадзішча зарубінецкай культуры. Утварылася, напэўна, пасля адмены прыгоннага права, калі і сялянам можна было купляць зямлю. У 1908 г. у вёсцы было 49 двароў і 285 жыхароў.

З XVIII ст. вядомая вёска Вуззнак. У 1795 г. налічвалася 20 двароў, а ў 1850-м – ужо 34 двары. Перапіс 1897 г. паказвае 42 двары і 305 жыхароў. З гэтага года ў вёсцы працавала школа граматы.

Чарнейкі таксама досыць старажытная вёска, вядомая з XVIII ст. У 1795 г. тут было 11 двароў, а ў 1897-м – 24 двары і 196 жыхароў.

Вёска Шоўкавічы вядомая з XVIII ст. 11 двароў налічвала ў 1795-м, 13 двароў у 1850-м, а перапіс 1897 г. колькасць дамоў не паказвае, называе толькі 54 жыхары.

Адмена прыгоннага права адкрывае новую старонку гісторыі нашай мясцовасці. Размова аб вызваленні сялянаў пайдзе ў наступных аповедах.

Усё цячэ, усё змяняецца. Былое праглынула вечнасць, добрае і дрэннае забраў час, але ў памяці застаецца ўдзячнасць за тое, што яно было.

*Пётр БАТУРА,
кандыдат філасофскіх навук,
дацэнт*

Новая рубрыка: *Імя як помнік*

Наш аўтар музейшчык Генадзь Баркун прынёс у рэдакцыю артыкул, што закранае трапяткую, балючую тэму, – змяненні і трансфармацыі спрадвечных назваў, перайменаванні населеных пунктаў, азёраў ды іншых тапонімаў беларускай зямлі. Хаця на гэтую тэму мы пісалі не раз, але вырашылі: павінна быць адмысловая рубрыка. Бо кожны можа прывесці ня мала прыкладаў, калі некаму падавалася, што старая назва не пасуе новаму часу. Але нават праз дзесяцігоддзі многія назвы не прыжыліся. Бо назва – гэта помнік, гэта нашана да продкаў, гэта пасланне будучым пакаленням. Давайце разам ставіць помнікі нашым імёнам – далучайцеся да рубрыкі.

Чырвоныя Слабоды, Горы і Берагі

Пасля здзяйснення ў Расіі Вялікай Кастрычніцкай Сацыялістычнай Рэвалюцыі, устанавлення Савецкай улады і стварэння новай дзяржавы Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік па ўсёй краіне, як грыбы пасля дажджу, пачалі ўзнікаць гарады, пасёлкі і сельскія населеныя пункты з новымі назвамі: Свядлоўск, Ульянаўск, Ленінград, Краснагорск, Акцябрск, Пралетарскі, Чырвоныя Слабады і г.д. І сёння ў Беларусі існуюць шэсць толькі буйных населеных пунктаў з назвамі Леніна, дзевяць носяць назвы, звязаныя з кастрычніцкай рэвалюцыяй, пяць вёсак названыя ў гонар Міжнароднага дня салідарнасці – 1 Мая, 19 населеных пунктаў атрымалі назву Чырвоных ад сімвала рэвалюцыі.

З сярэдзіны 1920-х гадоў стала модным надаваць імёны выбітных партыйных дзеячаў заводам, фабрыкам, разнастайным арганізацыям і ўстановам, воінскім часцям, а з 1930-х гадоў калгасам і саўгасам. Не адно пакаленне нашых грамадзянаў заканчвалі Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У.І. Леніна, наведвалі Дзяржаўную бібліятэку імя Леніна, працавалі на заводзе імя Леніна і г.д. Практычна ўсе буйныя прадпрыемствы і ўстановы, акрамя назвы свайго функцыянальнага прызначэння, мелі і дадатковыя «даважкі», звязаныя з рэвалюцыяй, партыяй, дзяржаўнымі дзеячамі. Скажам, Беларуская сельскагаспадарчая акадэмія, заснаваная ў Горках у 1840 годзе, – з 1925 года пачала назіцца імя Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Беларускі інстытут народнай гаспадаркі – імя Куйбышава, Беларускі тэатр юнага глядача – імя Надзеі Крупскай, Аб'яднаная беларуская ваенная школа – імя ЦВК БССР і да т.п. Шмат калгасаў наслі імёны партыйных з'ездаў, пленумаў ЦК КПСС.

З'яўленне па ўсёй краіне аднайменных населеных пунктаў у такой вялікай колькасці прымусіла ўрад СССР звярнуць на гэта ўвагу. Яшчэ ў 1926-м годзе выйшла пастанова ЦВК СССР «О порядке регистрации и наименования вновь возникающих поселений», якая загадала даваць ім назвы ў адпаведнасці з мясцовымі геаграфічнымі, тапаграфічнымі, побытавымі і іншымі ўмовамі. Гэта

было зроблена з мэтай, па-першае, папярэдзіць наданне аднастайных найменняў, што магло стварыць масу нязручнасцяў пры аб'яднанні ў адзін раён некалькіх аднайменных населеных пунктаў; па-другое, ужо тады было бачна, што «рэвалюцыйныя» назвы гарадоў і вёсак пазбаўлялі іх гістарычнай прывязкі да пэўнага рэгіёна.

Тым не менш, эффект ад пастановы быў невялікі, і 7 студзеня 1929 года ЦВК СССР зноў вярнуў да гэтага пытання. У дырэктыве для ўсіх акружных, абласных і аўтаномных выканаўчых камітэтаў указвалася, што «упомянутое указание выполняется слабо и наименование возникающих населённых пунктов сплошь и рядом отличаются однообразием, например, “Красный”, “Октябрь”, “Пятилетка”, “Первомайский” и т.д.».

Нягледзячы на прынятыя меры па ўпарадкаванні назваў з боку ўрада краіны, населеныя пункты з «чырвонымі» імёнамі працягвалі з'яўляцца ажно да 1990-х гадоў.

«Упомянутое указание выполняется слабо и наименование возникающих населённых пунктов сплошь и рядом отличаются однообразием, например, “Красный”, “Октябрь”, “Пятилетка”, “Первомайский” и т.д.»

У перыяд падрыхтоўкі да святкавання 10-годдзя БССР калектыў фабрыкі Белдзяржкіно, якая ў той час знаходзілася ў Ленінградзе, звярнуўся ў ЦВК БССР з просьбай надаць ёй імя старшыні ЦВК Аляксандра Чарвякова. Трэба аддаць належнае «беларускаму старасту», які падзякаваў калектыву кінастудыі за такое паважнае да яго стаўленне і прапанаваў назваць фабрыку Белдзяржкіно «Савецкая Беларусь». Гэтая назва была прынятая ЦВК рэспублікі і праіснавала да 1946 года, калі кінастудыя пачала называцца «Беларусьфільм».

Дарэчы, калі б «рэвалюцыйная тапаніміка» закранула толькі новыя паселішчы, гэта было б паўбяды. Але ў 1920 – 1930-х гадах стала мод-

ным мяняць назвы старадаўніх паселішчаў. Найперш тых населеных пунктаў, чыя назвы былі звязаныя з рэлігійнымі культамі, царскім прозвішчам, сядзібамі дваранаў і г.д. Напрыклад, 5 жніўня 1929 года Магілёўскі акружны выканкам прасіў ЦВК БССР змяніць назву вёсак: Гарадзішча Магілёўскага раёна на Чырвоны партызан, Княжыцы на Кастрычнік, Царкоўшчыну Бяльніцкага раёна – на Калінінскае.

2 студзеня 1931 года на агульным сходзе жыхароў вёскі Радзілавічы Тураўскага раёна (цяпер Лельчыцкі раён Гомельскай вобласці) было прынятае рашэнне аб перайменаванні іх вёскі ў Дзяржынск, «так як назва вёскі Радзілавічы ёсць назва быўшага князя Радзівіла, пагэтамум мы, грамадзяне, знаходзячыся на самой дзяржаўнай мяжы, у адзнаку цеснай сувязі з Чырвонымі прымежнікамі і дапамогі ім у ахове дзяржаўнай мяжы, а таксама ў пашану ім увекавечання памяці стойкага бальшавіка і арганізатара ВЧК Фелікса Эдмундавіча Дзяржынскага, адначасна хадайнічаем перад вышэйшымі органамі аб замене назвы нашай вёскі».

«Лічыць магчымым здавальненне просьбы грамадзян пасёлка Лешніца аб змене назвы іх пасёлка і для канчатковага вырашэння гэтага пытання накіраваць усю перапіску ў НКУС (Народны камісарыят унутраных спраў)»

Тураўскі РВК 13 студзеня 1931 года сваім рашэннем падтрымаў просьбу жыхароў в. Радзілавічы, а 11 лютага ЦВК БССР прыняў пастанову аб перайменаванні.

Хвала перайменаванняў закранула не толькі яўныя «перажыткі старога ладу», але і назвы, здавалася б, зусім бескрыўдныя. Пад час працы з матэрыяламі Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусі я выявіў дакумент, які датычыцца і маёй малой радзімы – вёскі Лешніца, якая тады была ў Смілавіцкім раёне, а цяпер у Пухавіцкім. 2 красавіка 1926 года на пасаджэнні прэзідыума Мінскага акружнага выканкама разглядалася заява жыхароў Лешніцкага пасёлка аб замене яго назвы на «Чырвоную гару». Выканаўчы камітэт паставіў: «Лічыць магчымым здавальненне просьбы грамадзян пасёлка Лешніца аб змене назвы іх пасёлка і для канчатковага вырашэння гэтага пытання накіраваць усю перапіску ў НКУС (Народны камісарыят унутраных спраў)».

З якой падачы і хто быў ініцыятарам гэтага перайменавання, даведацца не ўдалося. Вядома, новая назва была выкліканая зусім не наяўнасцю каля пасёлка горнага масіву і чырвонай гліны, а жадааннем чыноўнікаў «прыблізіць» пасёлка да рэвалюцыйных сімвалаў. На шчасце, гэтага не адбылося. Пасёлка і дагэтуль носіць сваю спрадвечную назву – Лешніцкі.

У пачатку 1930-х гадоў перайменаванне населеных пунктаў і прысваенне ім назваў, звязаных з партыйнымі і дзяржаўнымі дзеячамі, стала настолькі масавым, што на гэта вымушаны быў звярнуць увагу і беларускі ўрад. ЦВК БССР пачаў адхіляць шматлікія

хадайніцтвы, што паступалі з месцаў. А 17 лістапада 1931 года была прынятая пастанова, згодна з якой прысваенне імя таго ці іншага дзяржаўнага дзеяча гарадам, райцэнтрам, вёскам і асобным прадпрыемствам і ўстановам можа быць толькі «ў выключных выпадках, якія маюць вялікае палітычнае значэнне».

3 лютага 1931 года Пleshчаніцкі раённы савет прыняў пастанову аб перайменаванні Пleshчаніцкага раёна ў Мянжынскі – у гонар падзабытага сёння рэвалюцыянера і чэкіста. На гэты раз ЦВК БССР адрэагаваў наступным чынам: «Зняць пытанне з абгаворання». Таксама цэнтральны выканкам не даў згоды на перайменаванне мястэчка Узда ў Нёманск, Баярскага сельскага Савета ў Савет імя Фрунзе, вёскі Каліноўка ў Будзэнаўку.

Між тым «рэвалюцыянеры» ад тапанімікі дабраліся нават да горада Добруш – у чыю светлую галаву прыйшла думка перайменаваць яго ў Молатаўск? Чама і навошта? Добруш – такая ж «Добруш», надзвычай беларуская назва. Чым яна не спадабалася прадстаўнікам мясцовай улады? І што для жыхароў горада зробіў Вячаслаў Міхайлавіч Молатаў, на той момант яшчэ толькі-толькі абраны старшынёй СНК СССР? Тым не менш, 15 студзеня 1931 года на пасаджэнні Добрушскага гарсавета прымаўся рашэнне аб хадайніцтве змяніць назву г. Добруш на Молатаўск.

У архіве захоўваецца цалая перапіска па гэтым пытанні. Калі справа дайшла да прэзідыума ЦВК БССР, адтуль былі накіраваныя лісты ў розныя ведамствы адносна мэтазгоднасці змены назвы. І што б вы думалі? Нават Акадэмія навук БССР, у прынцыпе, з перайменаваннем была згодная. У дзевяці аб гістарычным мінулым Добруша, якую падпісаў вядомы беларускі гісторык Дзмітрый Даўгала, сказана: «Якога-колечы супярэчэння супроць таго, каб даць Добрушу новую назву – Молатаўск, на мой погляд, няма».

І толькі заключэнне ўпаўнаважанага Народнага камісарыята шляхоў зносінаў пры СНК БССР паўплывала на рашэнне ЦВК рэспублікі. У прадстаўленай транспартнікамі дзевяці адзначалася, што калі горад будзе перайменаваны ў Молатаўск, а чыгуначная станцыя застанеца з былой назвай «Добруш», гэта выкліча блытаніну пры перавозцы пасажыраў і грузаў. Далей нагадвалі, што згодна з пастановай ЦВК БССР перайменаванне чыгуначных станцыяў, а таксама населеных пунктаў, што маюць паштова-тэлеграфныя ўстановы, на тэрыторыі ўсяго Савецкага Саюза забараняецца.

У выніку 25 сакавіка 1931 года ЦВК БССР вынес справядлівы вердыкт: «Хадайнічанне аб змене назвы горада Добруш – адхіліць».

А вось Князь-возера, што ў Жыткавіцкім раёне, у 1932 годзе атрымала новую назву і стала Чырвоным, якое да цяперашняга часу з'яўляецца такім – хоць для многіх мясцовых жыхароў яно па-ранейшаму засталася Князь-возерам.

Прыведзеныя мною дакументы – гэта толькі асобныя прыклады той кампаніі, што праводзілася ў Савецкім Саюзе, у тым ліку і ў Беларусі.

Паэзія і проза сталага веку

Магілёўскаму гарадскому літаб'яднанню «Ветэран» споўнілася 10 гадоў

Свае вытокі маюць кожная традыцыя, кожны пачын. Мае свой выток і магілёўскае літаратурнае аб'яднанне «Ветэран», якое летась у снежны адзначыў дзесяцігадовы юбілей. Варта пра тое сказаць больш падрабязна, і не толькі таму, што калектыў аб'яднання дасягнуў у літаратурнай творчасці значных поспехаў, але і таму, што ў Беларусі такога таварыства на час яго стварэння не было, ды і сёння, мабыць, няма.

Як гэта ўсё пачалося? Старшыня Магілёўскага гарадскога савета ветэранаў светлай памяці Фёдар Мікалаевіч вядомы ў горадзе як ініцыятар шматлікіх добрых справаў. Гэта з яго ініцыятывы на плошчы Славы аднавілі алею Славы Герояў, а на Пашкаўскім могілках адкрыта алей для пахавання знакамітых людзей Магілёва. Ён заўсёды імкнуўся адшукаць нешта новае, арыгнальнае. Сярод актывістаў гарадскога савета ветэранаў было няма тых, хто добра валодаў пяром. У газетах час ад часу з'яўляліся іх нататкі, артыкулы пра лёс франтавікоў. Фёдар Мікалаевіч вясной 2009 года выказаў думку, што трэба аб'яднаць гэтых людзей. Да яго прапановы я паставіўся з недаверам: а ці будзе з гэтага які толк? А ўжо ўвосень ён гэтую прапанову агучыў на адным з мерапрыемстваў у гарадской ратушы, і яе падтрымалі. Назаўтра Фёдар Мікалаевіч паразмаўляў са мной, каб я, як сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі, узначаліў літаратурную суполку. Ідэю стварэння літаратурнага аб'яднання ветэранаў я падтрымаў, але прапанаваў абраць яго старшынёй вопытнага ваеннага журналіста, маладзейшага за мяне, Леаніда Іскарова.

Праз некалькі дзён, 5 снежня, мы ўжо сабраліся на арганізатыўнае пасяджэнне: Фёдар Мікалаевіч Мацькоў, Леанід

Уладзіміравіч Іскароў, я, Іван Архіпавіч Аношкін, Васіль Паўлавіч Залатухін, Барыс Парфір'евіч Варонін і іншыя. Аб'яднанне назвалі «Ветэран», старшынёй абралі Л. Іскарова, намеснікам – мяне.

Неўзабаве на пасяджэнні пачалі прыходзіць Валянціна Габрусева, Юрый Гусеў, Галіна Лазюк, Анатоль Доктараў, Анастасія Кананкова, Мікалай Механікаў, Леанід Осіпаў, Міхаіл Чэканаў: знаёмліліся, чыталі свае творы, дзяліліся думкамі пра літаратуру і час. Па прапанове Л. Іскарова пачалі наведвацца ў гарадскія школы на сустрэчы з вучнямі. Ubачыўшы ціканасць юных чытачоў да твораў «ветэранаўцаў», на адным з пасяджэнняў прынялі рашэнне рыхтаваць да выдання зборнік сваіх твораў. Каб ажыццявіць задуму, спатрэбілася больш за год працаваць. Рэдактарам абралі беларускага прэзідэнта І. Аношкіна. Выданне прызначылася яшчэ і таму, што грошы давалася самім аўтарам збіраць па рубліку. Потым ужо нам дапамаглі некалькі спонсараў з ліку грамадскіх арганізацыяў. Урэшце ў другой палове 2011 года зборнік «Запавет нашчадкаў» убачыў свет накладам 200 асобнікаў. Хапіла і аўтарам, і бібліятэкам, і школам. У цэлым кніжка атрымала станоўчы водгук. Але прагучалі і папрокі літаратурных крытыкаў, бо

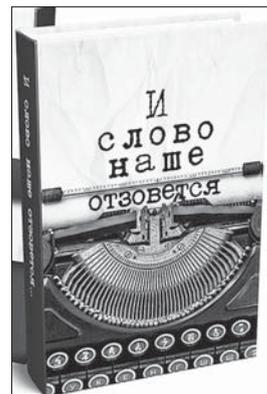
ў яе трапілі некалькі яўна пасярэдных твораў. Шкада, але некаторыя аўтары крытыку сустралі ў штыкі. А як жа: «Мой верш друкавала раённая газета!» Таму і другі зборнік літаб'яднання з назвай «Шляхамі лёсу», які выдалі ў 2012 годзе, быў такой жа якасці.

У 2014 годзе ў аб'яднанне ўліліся новыя аматары літаратуры: Галіна Сайко, Рыма Сорына, Таццяна Шаўцова, Уладзімір Скульбедаў, Андрэй Несцярчук, Уладзімір Налбандаў. На вялікі жаль, І. Аношкін пайшоў у іншы свет, і рэдактарам новага зборніка «Любезен нам...» прызначылі мяне. Каб улічыць памылкі, дапушчаныя пры выданні першых зборнікаў, абралі ўжо рэдакцыйную калегію. Пры здачы зборніка ў друк члены рэдакцыі не пагадзіліся з маімі праўкамі, таму я замест «рэдактар» у выходных дадзеных паставіў «літаратурны кансультант».

У 2015 годзе члены літаб'яднання прынялі маю прапанову і пашырылі кола рэдакцыйнай калегіі, асобна прызначылі рэдактараў прозы і паэзіі, а мяне галоўным рэдактарам. У «Ветэран» прыйшлі новыя члены: Галіна Магдалава, Вольга Гарон, Ларыса Рабава, Вольга Нячай.

Пачалі падрыхтоўку зборніка «Вясёлка над Дняпром». Дзякуючы настойлівасці старшынкі літаб'яднання Л. Іскарова і дапамозе старшынкі Магілёўскага гарадскога савета ветэранаў Ф. Мацькова ўдалося знайсці спонсараў.

Зборнік «Вясёлка над Дняпром» у цвёрдай вокладцы і накладам 350 асобнікаў убачыў свет з прадмовы старшынкі Магілёўскага гарвыканкама У. Цумарава. Кнігу атры-

малі ў падарунак бібліятэкі, а сустрэчы членаў літаб'яднання са школьнікамі і студэнтамі сталі рэгулярнымі.

У 2016 годзе мы выпусцілі зборнік «Рэха часу», дзе з'явіліся новыя імяны – Аляксандра Бондарова, Раісы Дзем'яновіч, Галіны Івановай... А ў 2017 годзе ў зборніку «Мы помнім усё» надрукаваліся яшчэ Генадзь Валчок, Ігар Лапкевіч, Вольга Малышава, Марыя Маісеева, Валерый Шакура. У 2018-м у зборніку «Наша слова – вам» спіс новых аўтараў дапоўнены імянамі Ірыны Бондаравой, Зінаіды Ляўчэня, Івана Маргынава, Васіля Сайко, Галіны Яфімцавай.

Трэба адзначыць, што вокладкі большасці зборнікаў робіць сябра нашай суполкі, паэт і мастак-графік Мікалай Механікаў, у некаторых кніжках змешчаныя і яго выдатныя малюнкі.

Літаратурнае аб'яднанне «Ветэран» – шматразовы ўдалаўнік дыпламаў і прызоў Магілёўскага грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд міласэрнасці і здароўя», Беларускага грамадскага аб'яднання ветэранаў і Магілёўскага гарадскога выканаўчага камітэта. Саюз пісьменнікаў Беларусі і Расійскі саюз пісьменнікаў грамадскую вартасць дзейнасці аматараў прозы і паэзіі адзначылі адпаведна – дыпламам Саюза пісьменнікаў Беларусі (20.10.2016) і Ганаровай граматай Расійскага саюза пісьменнікаў (28.11.2015). Старшынкі літаб'яднання Л. Іскарову Магілёўскі гарвыканкам прысвоіў званне лаўрэата прэміі «Дасягненне» (2014). Мяне, яго намесніка, Ма-

гілёўскі гарвыканкам да 90-годдзя з дня нараджэння ўзнагародзіў Ганаровай граматай. Некалькі членаў літаб'яднання ўзнагароджаныя нагрудным знакам «Ганаровы ветэран Беларускага рэспубліканскага грамадскага аб'яднання ветэранаў».

У апошнія некалькі гадоў у нас рэгулярна праводзяцца творчыя справаздачы, абмен вопытам і літаратурная вучоба. Яго ўдзельнікі актыўна працуюць сярод магілёўскай моладзі, выхоўваюць патрыётаў. З года ў год павышаецца якасць нашых зборнікаў, назіраецца творчы рост аўтараў. Сёння ў калектыве як бы дзве ячэйкі прафесіяналаў: аўтар гэтых радкоў, В. Габрусева і Л. Іскароў – члены Саюза пісьменнікаў Беларусі; Г. Сайко, В. Малышава і Р. Сорына – члены Расійскага саюза пісьменнікаў. А яшчэ У. Скульбедаў – член Саюза журналістаў СССР, Г. Валчок – прафесар-гісторык, І. Мартынаў – дацэнт, кандыдат фізіка-матэматычных навук. Пераважная большасць аўтараў – былыя настаўнікі школ, якія вялі ўрокі роднай і рускай моваў і літаратуры. А паколькі ў нашым калектыве ўсе людзі сталага веку, то нехта па стане здароўя ўжо не можа прымаць удзел у пасяджэннях. Калектыў іх не цураецца, і яны, як і раней, друкуюцца ў нашых літаратурных зборніках.

Сёлета поўнацю абнавілася кіраўніцтва «Ветэрана». Новыя – старшыня, укладальнік зборніка і рэдактар. Узначаліся калектыў В. Малышава.

На маю думку, каб упэўнена рухацца наперад, трэба захоўваць найлепшыя традыцыі калектыву і не наступаць на граблі з памылкамі мінулых часоў. Непакоіць і тое, што знізілася ўвага да сустрэчаў са школьнікамі, а павысілася цяга да самаўхваляльных мерапрыемстваў. А яшчэ лічу, што літаб'яднанню «Ветэран» неадкладна патрэбная дзелавая дапамога абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і Магілёўскага гарадскога савета ветэранаў. Спадзяюся, што члены аб'яднання яе атрымаюць і годна сустрэнуць свой дзесяцігадовы юбілей.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ, член Саюза пісьменнікаў Беларусі

У тэатры «Зніч»

22 студзеня ўвечары чакае паэтычны монаспектакль **«Не праклінай, што я люблю»** паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчык Г. Дзягілева, выканаўца – вядучы майстар сцэны Мікалай Лявончык, музычнае суправаджэнне на цымбалах Д. Неўмяржыцкай. «Родныя дзеці» – твор самабытных, глыбока нацыянальных і духам, і моўнымі сродкамі. Даследчык беларускага фальклору, побыту, тонкі знаўца жывой народнай гаворкі, Ніл Сымонавіч стварыў своеасаблівую паэтычную сіюту, дзе гарманічна знітоўваюцца гумарыстычныя ноты і пранікнёная, шчымылівая музыка каханьня, чуюцца напевы роднай зямлі...

23 студзеня ўвечары дарослых запрасяць на музычна-драматычную прыправесць **«Пачакай, сонца!»** паводле твораў Ліны Кастэнкі ў перакладзе Ніны Мацяш. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Г. Дзягілева, кампазітар Алег Залётнеў. Монаспектакль распавядае аб каханні і пакутах украінкі Марусі Чурай, вядомай у народзе сваімі песнямі, з якімі Украіна не развіталася ні ў горы, ні ў радасці. Спектакль распавядае пра суд, што вяршыцца ў Палтаве. Жанчына асуджаная за ненаўмыснае забойства свайго жаніха. І толькі наказ Багдана Хмяльніцкага ўратаваў жыццё Марусі Чурай.

«Пачакай, сонца!»

29 студзеня ўдзень чакаецца монаспектакль **«Мой маленькі прынец»** паводле казачнай аповесці Антуана дэ Сент-Экзюперы (пераклад Н. Мацяш). Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык Г. Дзягілева, выканаўца – вядучы майстар сцэны Раіса Астразінава. «Зоркім можа быць адно толькі сэрца», – так сказаў маленькі хлопчык, які прыляцеў на Зямлю з астероіда, каб знайсці сабе сябра. Але апынуўся... у пустыні. Мудрая казка пільменніка-лётчыка дэ Сент-Экзюперы актуальная і сёння.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены (Мінск), дзённыя пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Пастаноўка «Мой Маленькі прынец» абудзецца ў Малой зале імя Р. Шырмы Белдзяржфілармоніі.

Больш інфармацыі можна атрымаць на сайце teatr-znich.by. Электронны адрас teatr-znich@yandex.by; тэлефоны: +375 17 331 75 53, +375 33 601 77 70, +375 29 631 44 61.

Адаму Міцкевічу прысвячаецца

Уздоўж

1. «О навагрудскі ... – мой родны дом». З верша «Булба» Адама Міцкевіча, які нарадзіўся на Навагрудчыне, на хутары Завоссе; паэт лічыў сваёй радзімай Літву (сённяшняю Беларусь), а сябе называў літвінам. 4. Жорж ... , Віктар Гюго. Вядомыя французскія пісьменнікі, з якімі А. Міцкевіч пасябраваў, калі жыў у Парыжы; у гэтым горадзе ён абвянчаўся з Цэлінай, пазнаёміўся з Ф. Шапэнам, наведаў каралеву Францыі Гартэнзію. 6. Марыя ... Жанчына, каханне да якой паэт пранёс праз усё жыццё, якая натхніла яго на напісанне лепшых лірычных вершаў. 9. Цыкл мастацкіх твораў аднаго жанру. 10. «З шаблямі слонімыця валяць // і меткія лучнікі з Ліды». З раннай паэмы А. Міцкевіча «... князь Навагрудка». 11. Ты-тул вышэйшага дваранства ў Іспаніі да 1931 г. 14. «Літва! Мая ...! // Ты як здароўе». З паэмы «Пан Тадэвуш», якую паэт апублікаваў у Парыжы. 15. Уладальнік вялікіх маёнткаў. 18. Калі напярэдадні Калядаў ... зорнае – будучь

несціся куры (прыкм.). 19. Міжнародны дзень ...; свята, што адзначаецца напрыканцы снежня. 20. Урачысты верш. 21. Гурба, намеценыя ветрам. 23. «Вось ён, ..., магутны веліч, // Вецер – хлопчык гне ажыну. // Колісь тут Адам Міцкевіч // Сустракаў сваю Гражыну». З верша Язэпа Пушчы «У Шчорсах». 24. Старабеларуская назва снежня, якая сустрэаецца ў творах Ф. Скарыны. 25. «Адсюль былі бачны ... Навагрудка – // У той час Літоўскай сталіцы». З баллады А. Міцкевіча «Свіцязь». 26. «Гурбы снегу і ўсэрцы // мне ... намяля». З верша Л. Геніюш «Завая».

Упоперак

1. «Дабранач! Летуценняў райская ...». З верша паэта «Дабранач». 2. Паўвостраў, куды ў 1825 г. здзейсніў паэт падарожжа, у выніку якога з'явіўся яго зборнік «... санеты». 3. «Нёман, ... мая! Вечна імклівыя хвалі». З верша паэта «Да Нёмана». 5. Паэма А. Міцкевіча, дзе прататыпамі выступілі яго сябры: Я. Чачот, Т. Зан, А. Янушкевіч – змагаўся з царскай Расіяй; яны, які

Першы нумар тэатральнага часопіса

Нядаўна пазнаёміўся з першым нумарам тэатральнага часопіса, што мае назву «Купалаўскі». Яго наклад 100 асобнікаў. Асабіста мяне ўразіла маштабная панарама дынастыі Белахвосцікаў, а таксама смелая гісторыя выбару свайго шляху, што паўстае з аповеду зоркі Купалаўскага тэатра Зоі Белахвосцік. Цікава было пачытаць байку слаўтутага народнага артыста СССР Генадзя

Аўсяннікава. Загадчыца літаратурна-драматычнай часткі Вольга Бабкова распавядае пра гісторыю тэатра і будынка, а генеральны дырэктар тэатра Павел Латушка расказвае, як кіраваць такой махінай і як яму працуецца з «шалёнымі купалаўцамі»...

Захавальніца архіва Грына Сцяклова дастала з папак далікатныя і вінтажныя эскізы дэкарацыі і касцюмаў.

Абавязкова раю паглядзець неверагодныя здымкі з прэм'еры спектакля «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апаўяданнях». Каб зразумець, адкуль уся фантастычнасць бярэцца, аўтары пагутарылі з пастановачай камандай, якая з радасцю прадставіла плён сваёй працы і яго закуліссе. Алена Ганум кажа слова пра долю рэжысёра, Сяргей Кавалёў распавёў пра суплёт кодаў Яна Баршчэўскага і працу над інсцэніроўкай, мастакі Кацярына Шымановіч і Сяргей Ашук адказваюць за візуальны бок спектакля, а ў фінальным супрацьстаянні сышліся выканаўцы галоўных роляў Іван Кушнярук і Іван Трус.

Кіраўніком праекта «Купалаўскі» з'яўляецца Вольга Кулікоўская, а Надзея Аўхукова, Вольга Бабкова, Валерыя Міхалевіч, Вераніка Молакава, Марыя Пушкіна і Грына Сцяклова выступілі аглядальнікамі. Вёрстку і ілюстрацыі зрабілі Наста Каміньская і Арцём Цімашэнка. Часопіс, зроблены з вялікім густам, можна набыць у касе тэатра (ён каштуе 5 рублёў).

Над часопісам працавалі...

Аляксей ШААХОЎСКІ

А. Міцкевіч, зведзі зняволенне, высылкі. 7. «... з хлопцам ў бездані тоне, // Вецер галоціць панура». З баллады паэта «Свіцязь». 8. «Конрад ...». Паэма; яе паэт прысвяціў І. Залескай, якая кахала яго. 12. «Гэй, знікі, суму ...! // Жывём мы толькі раз». З верша «Песні

філарэтаў». 13. Вавельскі .... Буйны палац у Кракаве, дзе ў адной з нішаў знаходзіцца астанкі вялікага паэта, патрыёта нашай зямлі. 16. «... народаў». Газета, якую заснаваў у Парыжы А. Міцкевіч у 1849 г. 17. Малады ... – палавы вецер: бяжыць і гудзіць (прыкм.). 21. Памятны

.... Помнік у выглядзе каменя з радкамі з баллады А. Міцкевіча «Свіцязь»; ён знаходзіцца на беразе апетага паэтам возера Свіцязь. 22. У снежні мароз і ... вышай хаты – год будзе багаты (прыкм.).

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

1					2			3		4		5
				6								
		7									8	
9					10					11		
					12				13			
14									15			16
17		18							19			
20					21			22			23	
					24							
25											26	

Студзень

16 – Бышнёў Сяргей Іванавіч (1960, Віцебск), мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2011) – 60 гадоў з дня нараджэння.

18 – Філіпаў Пётр Паўлавіч (1920, Клімавіцкі р-н – 2005), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

19 – Дзедзік Аляксандр Аляксандравіч (1945), артыст оперы, народны артыст Беларусі і Расіі – 75 гадоў з дня нараджэння.

19 – Ушакоў Іван Міхайлавіч (1910, Барысаў – 1966), тэатральны мастак, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

20 – Бальчэўская Галіна Францаўна (1945, Мядзельскі р-н – 2005), актрыса тэатра і кіно, заслужаная артыстка Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

21 – Курмакін Анатоль Дзмітрыевіч (1940), музыкант, выканаўца на народных інструментах, аранжыроўшчык, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

21 – Шаліхін Уладзімір Аляксеевіч (1930, Гомель – 2002), канцэртмайстар, музыкант, дыктар радыё і тэлебачання, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

22 – Брэсцкая епархія Беларускай Праваслаўнай Царквы (1840) – 180 гадоў з часу ўтварэння (адноўлена ў 1990 г.).

23 – Данелія Пётр Аляксеевіч (1920 – 2012), жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

25 – Лельчыцкі раённы краязнаўчы музей (1990) – 30 гадоў з часу адкрыцця.

27 – Брэсцкая абласная бібліятэка імя Максіма Горкага (1940), лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2002) – 80 гадоў з часу адкрыцця.

27 – Букаціна Галіна Мікалаеўна (1960, Маладзечна), актрыса, заслужаная артыстка Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

27 – Карэнікаў Валерыі Іванавіч (1940), кампазітар, педагог, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2003) – 80 гадоў з дня нараджэння.

28 – Дайнека Леанід Мартынавіч (1940, Клічаўскі р-н – 2019), пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя К. Каліноўскага (1990) і Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1988) – 80 гадоў з дня нараджэння.

28 – Князько Галіна Дзмітрыеўна (1945), вучоны-гісторык, архівіст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2002) – 75 гадоў з дня нараджэння.

29 – Лебедзева Ганна Андрэеўна (1930 – 1990), артыстка оперы, заслужаная артыстка Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

31 – Гомельская епархія Беларускай Праваслаўнай Царквы (1990) – 30 гадоў з часу стварэння.

«Relikt»: па-англійску і без гучных гітараў

Мінскі гурт «Relikt» выдаў складанку найлепшых кампазіцый «Braslav Unplugged». Гэтая праца – падарунак гурта слухачам да зімовых святаў.

Сюрпрызамі ў альбоме, апроч агульнай кароўнай атмасферы, сталі невыдаваныя раней трэкі: беларускамоўныя каверы кампазіцый «Стары» Ніла Янга і амерыканскай народнай песні «Вандроўнік», вядомай у выкананні Джоні Кэша, Эда Шырана і іншых, дзе «Relikt» упершыню запяваў па-англійску.

На кружэлку трапілі і самыя папулярныя ў прыхільнікаў каманды песні, створаныя за час існавання гурта і запіса-

ныя ў акустычным варыянце ды новых аранжыроўках на беларускай Поўначы – на хутары сярод Браслаўскіх азёраў – спецыялістамі сталічнай «Студія 9».

Складанка стала своеасаблівым дадаткам да альбома «Дрэва жыцця», што выйшаў увосень і ўжо атрымаў найвышэйшыя ацэнкі экспертаў і слухачоў, трапіў у топ альбомаў года па версіі «Online», быў рэкамендаваны карыстальнікам сэрвісу «Яндекс.Музыка» ў раздзеле «Новае».

Прэзентацыя кружэлкі «Дрэва жыцця» пройдзе ў сталіцы ў клубе «Re:Public» 31 студзеня. У другім аддзяленні канцэрта прагучаць найлепшыя ды ўпадабаныя слухачамі кампазіцыі «Relikt», у тым ліку і з «Braslav Unplugged».

Паводле інфармацыі гурта «Relikt»

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 1

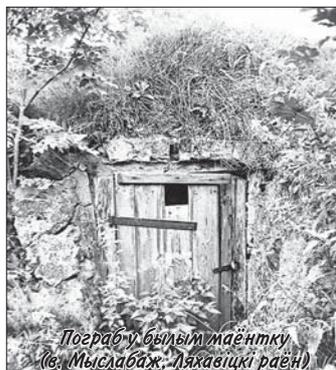
- Уздойж:** 2. Паварот. 5. Снег. 7. Лама. 9. Штраус. 10. Ноты. 11. Лілія. 12. Чары. 13. Іней. 14. Імам. 17. Торс. 19. Ацёл. 20. Гаюн. 23. Акіян. 24. Лешч. 25. Канькі. 26. Каюр. 27. Букі. 28. Лісічка.
- Упоперак:** 1. Слаламіст. 3. Вета. 4. Опус. 5. Саначкі. 6. Грыбы. 8. Міліметр. 15. Мяцеліца. 16. Міліянеры. 18. Сінічка. 20. Голуб. 21. Маці. 22. Ткач.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

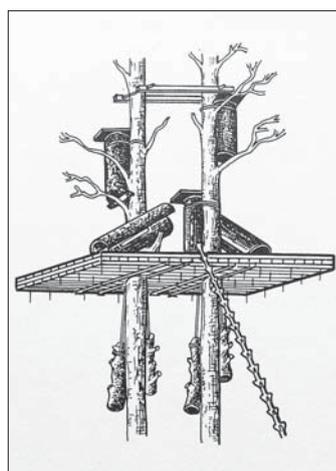
ПОГРАБ – гаспадарчая пабудова для захоўвання харчавання, пераважна караняплодаў і гародніны. Яма з крытым верхам і сценамі з бярвення. Іншыя назвы: склеп, лёх; піўніца – від пограба для захавання віна, піва, квасу, соку, настойкі, малака, гародніны, садавіны і інш. прадуктаў.

Як яма ў зямлі вядомы з глыбокай старажытнасці; у пісьмовых крыніцах упершыню згадваецца ў 1067 г. у «Аповесці мінулых гадоў». Пограб сучаснага варыянту выяўлены пад час раскопак Полацкага Верхняга замка (зруб 0,8 x 1,2 м; канец XIV – XVII ст.), Віцебскага Ніжняга замка (зруб 1 x 1 м; канец XVI ст.).

Пограб у былым маентку (в. Мыслабаж, Ляхавіцкі раён)

ПОДКУР – драўляны памост вакол бортнага дрэва, што ахоўваў борць ад мядзведзяў. Называлі таксама падкур, адонак, памост, пасцель. Рабілі подкур са шчыльна падагнаных грубых дошак (тарчыц), якія ў тры рады насцілалі на дубовыя бэлькі, урэзаныя ў ствол дрэва і ў тоўстыя сукі. Знізу мацавалі вострыя драўляныя, пазней жалезныя (даўжынёй да 1 м) штыры (оспы), каб мядзведзь не мог праламаць галавой насціл. Шырыню подкура рабілі ў 1 – 1,2 м, што не дазваляла зверу дацягнуцца лапай да краю памоста. З распаўсюджаннем калодных вулляў на адзін подкур пачалі ставіць па некалькі калодаў. Часта пад подкурам падвешвалі самабітку (зробленая з дубіны з калкамі і падвешаная на дрэва, яна надзейна бараніла лясныя борці ад мядзведзяў).

Подкур з калодамі, самабіткамі і астраўкамі